

ЧИЧКОВАЧКИ ПАРТИЗАНСКИ ВОД

У мају 1941. године сеоеки кметови у Чичкови, у срезу арилском, нреносили су наредбе да сви пријаве и предају војну опрему и оружје. Претило се опасним казнама свакоме ко то не учини. У селу је настала забринутост. Неки су војну опрему и оружје товарили на коње, а други на леђима носили и предавали жандармеријској станици у Брекову. Доста млађих људи није тако учинило. Опрему и оружје крили су по сенима, пећинама, шупљем дрвећу или закопавали. Имао сам пушку, жуте артиљеријске чизме и нову војничку униформу, коју сам купио од једног војника старе југословенске војске за нешто сланине. Све сам то сакрио.

Мајка је некако сазнала да кријем пушку и војничку униформу па ме једног дана пита: „Што кријеш! Ниси ни од кога отео!“ Кад је сазнала да за то могу бити кажњен, саветовала ме је да пушку и одело још боље сакријем, јер су селом све чешће пролазиле жандармеријске патроле из Брекова и кружиле преко Метаљке и Разложина спуштајући се низ Моравчу у Брајковиће, Радељиће или Гордиће.

У лето 1941. године по селу су почели да се појављују наоружани људи. Били су у цивилу и нико није одређено знао ко су. За партизане се први пут нешто одређеније сазнало на Илиндан, на вашару у Крушчици. Било се скупило доста света, нарочито младежи из Крушчице, Брекова, Високе, Радобуђе, Гривске, Чичкове и Северова. Изненада се појавила група наоружаних људи. Народ се ускомешао. Тада један од наоружаних позва народ да се окупи и поче говорити. Објашњавао је ко су партизани и за шта се боре.

Неколико дана после тог вашара појавила се иста ова наоружана група у Чичкови и запалила општинску архиву. Следећег дана чули смо да је разоружана жандармеријска станица у Брекову. О томе се после навелико причало по селу.

Деветнаестог августа, на Преображење, био је вашар код Црквине на Разложинама. Окугло се доста света из Чичкове^ Радобуђе, Гривске, Крушчице, Брекова, Бјелуше и Високе. Играло је коло, а на сеоском гробљу у близини неки мештани су „прислуживали за душу“ својим недавно помрлим и жене су кукале. Од једном се из оближње шуме појави већа група наоружаних људи.

Застадоше код неког јасена, сружје сложише у купу и поседаше да се одморе. Само је стражар с пушком на рамену шеткао и мотрио на све стране.

После краћег одмора узели оу пушке и пошли у народ. Дуго су пролазили вашаром и разговарали с појединцима. Како се примицала ноћ, женски свет је одлазио кући и место на коме се одржавао вашар скоро се испразни. Остала је само група сеоских младића којима је речено да се у одређено време прикупе. Међу њима сам остао и ја. Тада је један повисок човек из групе наоружаних почео да нам објашњава ко су партизани, зашто се боре, ко су окупатори и његове слуге и шта наш народ може од њих очекивати. На крају је рекао да у партизане може ступити само онај који је спреман да издржи све тешкоће.- стална путовања, честа неспавања, гладовање... Ко је на све то спреман — нека се пријави. Пријавило се нас доста млађих. Један број старијих није се пријавио. Изговарали су се да су болесни.

Руководилац групе наоружаних партизана, чије име тада нисмо знали, рекао је нама који смо се пријавили у партизане да сваки остане у свом селу и ради послове код куће, а ноћу ћемо добијати одређене задатке. Рекао нам је да ми младићи из Чичкове сачињавамо Чичковачки партизански резервни вод и да између себе треба да изаберемо командира. За командира вода изабрали смо Милету Лукића, који је већ био служио војску у планинским јединицама у Словенији и рат га затекао у кадру, али је успео да избегне заробљавање и дошао је својој кући.

У састав вода ушли су: Милета Лукић, Радош Бојовић, Радољуб Ивановић, Душан Митрић, Милован Митрић, Вукан Исаиловић, Милош Митрић, Матија Митрић, Драгојле Ђаповић, Добривоје Марковић и још неколико другова.

Остали смо у селу и радили своје послове, а ноћу обезбеђивали село, скупљали опрему и оружје и деловали на остале млађе другове да нам се придруже.

Једног дана речено нам је да се сви наоружамо и војнички опремимо и да дођемо на вашар који се одржавао на Госпођиндан, 28. августа, код цркве у Брекову. За кратко време читав вод био је потпуно наоружан и војнички обучен. Тако смо стигли у Бреково. Тамо смо нашли доста бораца из сталног састава Ариљске партизанске чете, која је тих дана боравила у Радобуђи. Похвалили су наш вод за опремљеност и дисциплину, затим су нас распоредили на обезбеђење у правцу Пањице, Шареника, Бјелуше и Добрача, јер се очекивала појава четника Божа Јаворца.

После ослобођења Ариља, Ужица и Пожеге у септембру 1941. године команда Ариљске партизанске чете позвала је резервне чете и водове из целог ариљског среза да се окупе у Ариљу. Из Ариља смо камионима превезени у Пожегу и смештени у касарну. У кругу касарне било је још доста оружја, одела и друге опреме. Борци без оружја су се тада наоружали, многи су добили

Писо Караматијевић: МАПА „ЗЕМЉА”, линорез

одела, а сваки је узео по један војнички шлем. У гомили оружја нашли смо и три пушкомитраљеза.

У Пожеги су од новодошних бораца из ариљског среза и других чета формиране три чете. Од нашег Чичковачког вода и једног вода Пожешке чете формирана је комбинована чета која ЈС уиућена на обезбеђење објеката са бензином у Јеминској Стени. Вировци и Драгачевци су затварали Овчарску клисуру према Чачку.

После неколико дана замолио сам и добио одобрење да одем до куће. Понео сам пушку, али сам је у селу морао да кријем због неких комшија и четника Боже Јаворца, који су се повремено појављивали из Високе и Брекова. Док сам био код куће, мајка ме је позвала да одемо заједно на једну сахрану у селу. Док је поп Јанко читао опело, неки моји суседи су посебно пазили да ли ћу ја да се крстим. Ја сам се прекрстио, а неки су ме питали: „Зар се и ви партизани крстите?" Одговорио сам им да нам то нико не брани, а ~~за~~ИМ сам слушао како поп Јанко говори на сахрани. Говорио је мало о покојнику и убрзо прешао на политику. Вели да су се неке комунистичке банде дигле у шуму, пале општинске архиве и разоружавају жандармеријске станице, убијају „виђене грађане", боре се против краља, бога и наше вере. Вели да су то све балавци, скитници и нерадници, који још ни војску нису служили. Одједном се окрену, упери грст на мене и рече: „Зар је он у стању с његовим вршњацима да се бори против јаке немачке силе!" После је поп Јанко отворено почео агитацију за четнике, позивао је све војне обвезнике да се јављају у четничке редове и говор наставио у том смислу.

Кад сам се вратио у своју чету у Јеминској Стени, причао сам свом командиру, поред осталог, и како је поп Јанко држао говор на сахрани, а командир вели да се о томе већ зна и да ће поп добити своје.

У то време је већи део партизанских снага отишао из Пожеге у Ужице и друга места. Четници су почели да наваљују на Пожегу са свих страна. Нама у Јеминској Стени је наређено да пустимо славине из бензинских резервоара и да отворимо бурад. Моравица је била сва масна од бензина и шрива. Потом је чета кренула. Између Јеминске Стене и Пожеге сударили смо се с једном групом четника. Неки од њих су се одмах предали, али други су пружали отпор. Један четник је потигао пиштољ на командира нашег вода Милету Лукића, али су наши другови прискочили и ликвидирали га на месту. Наставили смо за Пожегу. Изјутра пре сванућа посели смо положај на пожешком гробљу. Било је хладно и магловито. Около смо купили кућице од кукурузовине и правили заклоне да би нам било топлије. Ништа се није видело од магле. Четници су искористили смањену видљивост и привукли нам се неопажено. Заробили су велики број партизана. Тада сам био

и ја заробљен. Заробљен је и командир наше чете, а чету је преузео командир нашег вода Милета Лукић.

Све нас, који смо тада заробљени, четници су отерали у Глумач и ту нас затворили у школи. Унутра су упадали пијани четници, ругали нам се и провоцирали нас. Од хране су нам давали само по парченце проје. Неки од нас су имали код себе нешто новаца, а нашао се и понеки поштен четник па нам је за новац набављао дувана или нешто хране. Чак су нам и кусур поштено враћали. После неколико дана четници почеше да причају како партизанска и четничка команда преговарају и како ће нас ускоро пустити. Једног дана у школском дворишту се сакупи доста четника. Изнеоше два стола и столице на које поседаше неки четнички официри, са еполетама, и њихови писари. Почеше да нас изводе и записују нам податке у неке књиге. Ми смо се већ раније договорили да прикријемо своје праве податке. Све нас тако записаше па онда питају да ли желимо у четнике или да нас пусте кући. Сви смо рекли да хоћемо кући. Пуштали су нас по мањим групама, али су свима запретили да се ни једна група не сме састајати с другом.

Упутили смо се различитим путевима, неки према Горобиљу, други према Годовику, али чим смо замакли од четничких погледа, сви смо окренули према Узићима јер смо однекуда знали да ћемо ту моћи да се укрцамо у партизански воз за Ужице.

У Ужицу су већ знали за наш долазак и сачекали су нас на станици. Одвели су нас у касарну у Крчагову где смо најпре добили вечеру, а затим се одморили.

Неколико дана Друга ариљска чета обезбеђивала је Сењак и магацине с муницијом у Врелима. За то време Прва ариљска чета налазила се у борби против Италијана на Бијелом Брду.

Тих дана чули смо да су четници Божа Јаворца заузели Ариље и пљачкају околна села. Кренули смо из Ужица преко ноћи, уз неку досадну кишу, и готово неопажени стигли у Радобуђу. Тамо смо код куће Пера Радојевића Зеленкапе добили добру вечеру. Заклао је свињче да нас нахрани. У току исте ноћи из Радобуђе смо прешли у Вигоште изнад самог Ариља. Варошица је стајала испод нас у густој магли.

Напад на Јаворчеве четнике, који су се налазили у Ариљу, започели смо са Пискавице с намером да избијемо на Вашериште. Послали смо делове чете да затворе излаз према Пожеги и Ивањици. Четници су могли да се повуку само преко Моравице у Драгачево. Већ после првих наших јуриша, мобилисани четници су почели да се предају. Остали су, међутим, жилаво бранили сваку кућу. Успели смо да их најуримо из Ариља. Одмах смо успоставили партизанску команду места и чета Драга Јовановића остала је на обезбеђењу варошице, док су друге две чете кренуле у правцу

Ивањице, у помоћ Моравичкој чети ради даљег гоњења Јаворчевих четвика. У једној од чета које су кренуле према Ивањици био сам и ја.

Првог новембра 1941. године курир је донео писмо с наредбом да се већи део партизанских јединица врати у Ариље, а да Моравичка чета и други вод Прве ариљске чете остану у Ивањици. Четници Божа Јаворца и других војвода су тада припремали нови напад на Ивањицу. Напад је почео изненада и подмукло. Одједном су почеле да одјекују бомбе, одмах затим митраљеска ватра и све се претворило у праве уличне борбе. Неки грађани су помагали четницима, отварају прозоре и у току борбе сипали на партизане врелу воду. Усред окршаја дознали смо да је погинуо Стево Чоловић. То нас је озлоједило па смо у следећи јуриш кренули не мислећи на себе. Командир Чичковачког вода Милета Лукић се у једном тренутку пробио с групом бораца у најгушћи четнички осинак и задао им одлучујући ударац. У истом моменту наша друга група их је напала с леђа и четници су почели да беже.

После борбе у Ивањици позвани смо у Ужице на параду поводом прославе октобарске револуције. После прославе формирана је комбивована чета од бораца из једне ужичке и наше ариљске чете и камионима смо пребачени на фронт према Ваљеву.

Ускоро су немачке трупе почеле да надиру. Пребацили смо се на Букове па затим дошли у Ужице и учествовали у обезбеђивању повлачења. Били смо посебно задужени за рањенике из Горњег Милановца и Севојна. Повукли смо се на Белу Земљу и ту се наша чета одвојила од бораца из Ужичке чете. Ми смо окренули преко Сирокојна и стигли у Гривску.

После су дошле даноноћне борбе, напорни маршеви. Већ се осећала све јача зима. Било је бораца који су се колебали. Некима су долазили родитељи и звали их да се врате кући, неки су чак проносили гласове да не треба ићи у Санџак, нити у Босну јер тамо нема шта да се једе.

Ипак смо стигли у Кокин Брод. Из све три ариљске чете у Санџак се повукло свега око стотину бораца.

Мало смо се одморили, средили па опет — натраг у Србију. Преко Јасенова стижемо у Високу. Ту је кратак предах. Мене шаљу преко Пантовића и Ивановића у извиђање. Низ Мартушића крш сишао сам до школе у Крушчици и прикупио нешто података о четницима.

Шестог јануара 1942. године дошло је до жестоке борбе с четницима. Нападнуте су Пожешка и Ариљска чета. Мене су пред почетак борбе послали кући Витомира Алексића да донесем казанчић да скувамо мало качамака. Донео сам казанчић и још качамак није био готов, а отвори се борба. Четници су напали школу и потисли нас, али су и они разјурени.

Казанчић нисам вратио. Нисам могао, а обећао сам да ћу вратити. Вито Алексић, од чије сам домаћице узео казанчић, био је тада у заробљеништву. Кад се после рата вратио кући, нађе ме једном, па, пошто смо већ били добри познаници и пријатељи, вели МИ:

— „Марковићу, шта би с оним мојим казаном?"

Више пута смо се томе слатко смејали.

Добривоје МАРКОВИЋ.